

*Het landsdeel van **De Nieuwe Dynamiek**:* **Tussen 'Drooglijn' en Doggersbank**

Nederland afficheert zich maar al te graag als waterland maar ontbeert de moed om daar consequenties uit te trekken. De klimaatverandering stelt de ruimtelijke opgave om voor te sorteren op de steeds grilliger wordende luimen van het water - met name in de zone waar dat het hardste nodig is: tussen de Doggersbank in de Noordzee en de steeds verder landinwaarts opschuivende lijn tussen nat en droog, de 'drooglijn'. En die opgave is niet alleen voor Nederland van belang - op naar een grensoverschrijdende Noordzee-planologie!

Bijna twee decennia geleden, januari 2001 - De toenmalige minister van VROM Jan Pronk besloot aan de landsdelen Noord, Zuid, West en Oost in de toen op stapel staande *Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening* een vijfde landsdeel voor de Noordzee in te stellen [1]. Tegenwoordig heeft niemand het meer over die uiteindelijk gestrande nota laat staan over de bijbehorende landsdelen. Toch getuigde een dergelijke zeewaartse oriëntatie indertijd zeker van visie. Een oriëntatie die tegen de achtergrond van de klimaatproblematiek en de bijbehorende waterdreiging nu actueler dan ooit zou moeten zijn. De toenmalige indeling in vijven is inmiddels natuurlijk door de voortschrijdende klimaatontwikkelingen achterhaald. Vanuit waterstaatkundig oogpunt zou heden te dage eerder een indeling grofweg in tweeën in de rede liggen: vóór en achter de 'drooglijn' - de scheiding tussen nat en droog die in verdere loop van deze eeuw de neiging heeft steeds verder naar het zuidoosten op te schuiven - mogelijk tot een lijn die in de toekomst van NO tot ZW kan komen te liggen grofweg van Winschoten via Groningen, Drachten, Zwolle, Amersfoort, Naarden, Utrecht, Arnhem/ Nijmegen, Oss/ Den Bosch, Breda naar Bergen op Zoom.

=De zoetwaterzone: bedreigingen én kansen

De dichtst aan de drooglijn gelegen natte zone is gevuld met zoet water - een gebied dat meer en meer geteisterd zal worden door het steeds onvoorspelbaarder wordende gedrag van de grote rivieren in en om de delta van Rijn, Maas en Schelde. De verschillen in de afvoer van het rivierwater zullen steeds extremer worden - naast wateroverlast wordt grote droogte op de meest onverwachte momenten een minstens zo groot probleem. Zoiets vraagt om een planologie die meer dan op korte termijn nodig lijkt extra levensruimte biedt aan de sterker wordende dynamiek van het water. Niet alleen voor de veiligheid maar ook om beter te kunnen inspelen op de mogelijkheden die het water kan bieden voor duurzame energie- en voedselvoorziening. Niet om Gods water over Gods akker te laten stromen, maar op strategische plekken het rivierwatersysteem flexibel maar wel heel gecontroleerd te reguleren door oude riviersplittingsen te herstellen en desnoods nieuwe te forceren [2].

=De brak- /en ziltwaterzone: bedreigingen én kansen

Vergelijkbare opgaven en kansen zijn te formuleren en te ontwikkelen voor de verder noordwestwaarts gelegen zone tussen de kust en de overgang van brak/ zout naar zoet water. Over de hele linie dringt de 'zouttong' steeds verder landinwaarts door: stroomopwaarts langs de rivieren, via het grondwater omhoog via de vele diepliggende droogmakerijen van het Hollands Groene Hart. Het zou in de rede liggen nu al voor planologisch voor te sorteren op een uitgekiend stapsgewijze verbrakking en op termijn verzilting van de zone ten westen van de lijn Rotterdam - Gouda - Alphen - Uithoorn - Amsterdam. Her en der zouden duurzaam ingerichte kweekvijvers voor zilte teelten en cultures ontwikkeld kunnen worden, van zilte gewassen tot en met kweektong [3]. Lange tijd zullen zoet en in toenemende mate zout nog naast en met elkaar kunnen bestaan, waarbij ook mogelijkheden energiewinning door osmose tussen zoet en zout ontwikkeld kunnen worden. Een ander stelt de nodige eisen aan een fijn gemodelleerde watercompartimentering. Daarbij kan dankbaar voortgeborduurd worden op bestaande poldersystemen, aangevuld met dijken en andere verhogingen en onderdoorgangen die voor andere doeleinden gebouwd werden als onderdelen (spoor)wegen en kanalen en geheel nieuwe kunstwerken.

=Stedenbouwkundige consequenties: van Randstad Holland naar Waaiestad

Het land aan de 'natte' kant van de 'drooglijn' behoeft gezien de stijgende zeespiegel, de dalende bodem en de steeds sterkere en onvoorspelbaarder wordende fluctuaties in de rivierwaterafvoer inmiddels zeker de nodige extra waterbergingsruimte - want anders zal het op termijn steeds vaker bijna of zelfs helemaal mis gaan. Dat vergt dus heel wat extra 'leeg' te houden ruimte die niet verder dichtgezet mag worden met verstedelijking. De situatie is wel het nijpendst in de zuidwestelijke vleugel van de Randstad, een regio met het hoogste percentage aan verhard oppervlakte in de waterstaatkundig meest kwetsbare zone van ons land - waar zee en deltawater elkaar treffen. Voor dit gebied zou eigenlijk zo snel mogelijk een soort fasegewijze bouwstop moeten gelden. Voor verdere verstedelijking en bijbehorende werkgelegenheid zou het gebied aan 'droge' kant ten noordoosten van de 'drooglijn' soelaas kunnen bieden. Een dergelijke landinwaarts waaivormige verstedelijkingsbeweging is nu al gaande - vooral in de richting van Noord-Brabant (Wie zei daar Brainport Eindhoven?), aarzelender noordoostwaarts met Zwolle als koploper [4]. Als we willen dat dit proces de nodige vaart krijgt, wordt het hoog tijd dat de Rijksoverheid weer eens eindelijk serieus aan ruimtelijke ordening gaat doen. Het neoliberale speekwartier is voorbij, de wetgever moet weer bij de les geroepen worden met als opdracht de ontwikkeling van op langere termijn gerichte ruimtelijke wetgeving, de in zijn integraliteitsobsessie stervende Omgevingswet (gepland voor 2021) ruimschoots voorbij. Dit alles om te beginnen met een *Wet Stapsgewijze Betonstop Metropoolregio Rotterdam Den Haag* (de stadsregio's Rijnmond en Haaglanden). En aanvullend door wetgeving om de regio's buiten de Randstad eigen bevoegdheden en budget te geven om zelf te kunnen investeren in ruimtelijke ontwikkeling, infrastructuur en duurzame energie- en voedselvoorziening.

=Het ruime zilte sop: duurzame productie- en natuurruimte

De grote verdienste van 'de Vijfde Nota' bestaat er in dit verband uit dat indertijd voor het eerst de Noordzee - althans in de vorm van het Nederlands deel van het continentaal plat - als integraal onderdeel van de nationale ruimte opgevat werd. Niet louter als wingebied voor de voedsel-(vis) en energie-(gas)voorziening maar ook als natuur en daarbij niet in de laatste plaats ecosysteem voor

het welzijn waarvan álle gebruikers en bemoeiers van de zee verantwoordelijk zijn. Een dergelijke benadering is heden ten dage relevanter dan ooit. De rol van het gas als energievoorzieners kan overgenomen door wind en maritieme biomassa. En naarmate die massa op een ecologisch verantwoorde manier gewonnen kan worden kunnen duurzaam ingerichte zeeboerderijen en viskwekerijen bovendien de rol van de klassieke ecologisch weinig verantwoorde visserij overnemen. Bij dit alles is het van belang dat een en ander met inzicht in de ecologische mechanismen in het maritieme milieu aangepakt wordt én vooral met gevoel voor slimme oplossingen waarbij subtiel wordt voortgeborduurd wordt op maritiem erfgoed - ook op relatief jong erfgoed uit het fossiele tijdperk. Hergebruik van oude olieplatforms en de bijbehorende pijplijnnetwerken bieden in dit opzicht tal van mogelijkheden - niet alleen voor energiewinning en -transport, maar ook voor behoud en ontwikkeling van het leven in zee. Zo bestudeert o.m. Shell hergebruik van platforms door ze te om bouwen tot waterstoffabrieken waar de door nabijgelegen windmolens opgewekte electriciteit opgeslagen en vervolgens via pijpleidingen naar de vaste wal doorgeven kan worden [5]. De platforms zelf kunnen daarnaast prima dienst doen als vestigings- en schuilplaats voor een rijk zeeleven - van zeewier en mosselen tot en met zeeanemoon en het koraal dodemansduim - delen daarvan zouden desgewenst selectief en ecologisch verantwoord geogst kunnen worden [6]. Kortom, nu de zee meer en meer in beeld komt als leverancier van energie en voedsel, wordt het zaak dat er werk gemaakt wordt van een serieuze ruimtelijke ordening van het ruime sop om te voorkomen dat alles op een echt duurzame manier gebeurt. Daar hoort ook bij dat een en ander in goede interactie met 'de burens' gebeurt. Twee burens zijn daarbij van belang. De eerste buur van het Nederlandse deel van de Noordzee is onze 'eigen' vaste wal - een kustgebied dat in de toekomst steeds verder zal verzilten. Uitwisseling tussen ervaringen met zilte teelten in de kweekvijvers in de kustgebieden met die op volle zee biedt mogelijkheden voor nieuwe inzichten en praktijken. Een wereld te winnen!

=De grensoverschrijdende reikwijdte: kiem van een Noordzee-planologie?

De tweede buur is de 'rest', het de 'buitenlandse wateren' van de Noordzee - zowel het ruime sop als de bijbehorende kustgebieden. Hoe ruim en grenzeloos dat sop ook oogt, in werkelijkheid is het een zeer gereguleerde en door tal van grenzen doorsneden ruimte, en dat geldt zeker voor de Noordzee, een van drukst bevaren zeeën ter wereld. Een waterruimte die om een duurzame inter-kustregionale regie vraagt - van handel, scheepvaart en visserij tot en met energievoorziening, zeelandbouw, natuurbehoud en -ontwikkeling. Een regie die nauw luistert die we daarom zeker niet mogen overlaten aan grote primair continentaal gerichte staten als Duitsland en Frankrijk maar onderdeel moet worden van overleg en besluitvorming van Noordzeekustregio's - de kleine en wat grotere *seaborn empires* van het Europa van de 21^e eeuw. Op naar een Noordzee-Unie?

Noten

[1]

Zie over het vijfde landsdeel *Noordzee* in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening het tamelijk positieve commentaar indertijd van de Stichting Noordzee, januari 2001 <http://www.opennieuwsbank.nl/bericht/2001/01/31/D073-vijfde-nota-voor-noordzee-relatief-positief.html> Voor het hoofdstuk over de landsdelen zie: <http://www.vinex-locaties.nl/Infocorner/VijfdeNotaH6.PDF>

[2]

Over het beter benutten van oude en nieuwe regelknoppen in het rivierwatersysteem zie o.m.:

-Arjan Nienhuis, **Koudwatervrees voor het Rode Gevaar - De Rijn- en IJssellinie toen en straks** In: Arjan Nienhuis, Maarten Peters en Steven van Schuppen, **Atlas Landschap van de Koude Oorlog Veluwe en IJssel** Den Haag [Open Kaart] 2009, blz. 102-109

-Arjan Nienhuis, Bart Bomas, Durk deVries en Steven van Schuppen, **Waterkracht - Tussen Utrecht en Den Bosch: ontwerpverkenningen naar economische waterperspectieven voor stad en land** Zaltbommel 2013

-Yolande Boekhoudt, Arjan Nienhuis en Durk de Vries, **De getekende delta – Pleidooi voor ontwerp onderzoek** Alkmaar/ Zaltbommel [Grontmij/ Nienhuis Landschap] 2011

-zie ook in het winternummer 2017/2018: **Berichten van het stedelijke waterfront> Deltacommissie en Ruimte voor de Rivier ruimschoots voorbij** > zie **Archief**

[3]

Kweektong: zie informatie over de het project van Stichting De Zeeuwse tong om duurzaam binnendijks tong te kweken in kweekvijvers bij Colijnsplaat op Noord Beveland: <http://www.wur.nl/nl/show/Verrassende-doorbraak-in-de-kweek-van-Zeeuwse-Tong.htm> en <http://www.omroepzeeland.nl/nieuws/72133/Proefproject-Zeeuwse-Tong-voortgezet>

[4]

Zie het hoofdartikel in het zomernummer van het kwartaaljournaal op deze site> zie **Archief**

[5]

Wordt waterstof maken op zee de redding de redding van Shell? In: **Duurzaam nieuws**, 11 mei 2016; zie link: <https://www.duurzaamnieuws.nl/wordt-waterstof-maken-op-zee-redding-shell/>

[6]

Zie o.m.: Koen Moons, **“Zeeleven kan herstellen dankzij windparken” Dat vindt Tinka Murk, hoogleraar Ecologie van Marine Dieren Wageningen University** In: **Down to earth** Amsterdam [Milieudefensie] februari 2018